

אל אחד ועם סגלה - האם האל בחר בעם, או העם בחר באל? לשיעור הרב צבי יהודה

דברים זו: (השואה שם יד:א-ב)

כי עם קדוש אתה ליי אלהיך
בך בחר יי אלהיך להיות לו לעם סגלה, מכל העמים אשר על פני האדמה

מדרש תנאים לדברים פרק יד

בך בחר יי אלהיך [להיות לו לעם סגלה] - למה נאמר? לפי שהוא אומר (תהלים קלה:ד), **כי יעקב בחר לו יי** [ישראל לסגלתו], ואין אנו יודעין, אם יי' בחר ביעקב, ואם יעקב בחר ביי'ה? תלמוד לומר, **בך בחר יי אלהיך**. ומנין שאבינו יעקב בחר במקום? שנאמר (ירמיהו י"ז), **לא באלה חלק יעקב**, כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו, יי צבאות שמו.

[**בך בחר יי אלהיך**] **להיות לו לעם סגלה** - למה נאמר? לפי שהוא אומר (תהלים קלה:ד), [כי יעקב בחר לו יי] [ישראל לסגלתו], ואין אנו יודעין, אם ישראל עושין למקום סגלה, ואם המקום עושה לישראל סגלה? תלמוד לומר, **להיות לו לעם סגלה**.

כיוצא בו אתה אומר (בראשית י"ב), **ואת רסן בין ניגוה ובין כלה**, הוא העיר הגדולה. ואין אנו יודעין, אם רסן [או כלה] הוא העיר הגדולה, ואם ניגוה הוא העיר הגדולה? תלמוד לומר (יונה ג:ג), **וניגוה היתה עיר גדולה לאלהים**.

כיוצא בו אתה אומר (בראשית י"בא), **ולשם ילד גם הוא, אבי כל בני עבר, אחי יפת הגדול**. ואין אנו יודעין, אם 'שם' הוא הגדול, ואם יפת הוא הגדול? תלמוד לומר (בראשית י"א:י), **אלה תולדת שם, שם בן מאת שנה**.

כיוצא בו אתה אומר (בראשית כא:יב), **ויאמר אלהים אל אברהם: אל ירע בעיניך, על הנער ועל אמתך, ואין אנו יודעין, אם לשלוח, אם למעשה? תלמוד לומר (שם, המשך הפסוק), 'בל אשר תאמר אליך שרה, שמע בקלה, כי ביצחק יקרא לך נרע'**.

פירוש: בפרשת גירוש הגר וישמעאל (בראשית כא:יב), מתגלה הבדל מה בין הספור לדבר ה'. הספור מתאר את תגובת אברהם לדרישת שרה, "גרש האמה הזאת ואת בנתה, כי לא ירש בן האמה הזאת, עם בני עם יצחק!" בוז הלשון: "וירע הדבר מאד בעיני אברהם, על אודת בנו". כאן מוזכר הבן, ולא אמו האמה. במקביל לשרה, המתארת את ישמעאל בעלום שמו, "בן האמה הזאת", ואת יצחק בשמו, "עם בני עם יצחק, אברהם, בספור, רע בעיניוהבר מאד על אודת בנו". בספור, שום שם אינו מפורש. האמה אינה מוזכרת שם. יצחק אינו מוזכר שם. רק - "בנו" פעמות "עם בני". לעומת זאת, בדברי ה' לאברהם, מוזכרים שניהם, הנער והאמה: **ויאמר אלהים אל אברהם: אל ירע בעיניך, על הנער ועל אמתך**. השאלה במדרש היא: האם גם על שלוח (גרוש) האמה, כאב אברהם (כמרומו), אפשר, בדבר ה' (אלי), או, רק על אודת מעשה גרוש הנער? דומה שמסקנת המדרש היא שכאבו היה ממוקד על גרוש בנו ישמעאל, שהרי בנימוק לעו האלהי לשמוע בקול שרה מוזכר, "כי ביצחק יקרא לך נרע", דבר המסביר את גירוש הנער, ולא את גירוש האמה.

כיוצא בו, אתה אומר (בראשית כו:לב), ויהי ביום ההוא, ויבאו עבדי יצחק, ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו, ויאמרו לו: מציאנו מים. ואין אנו יודעין, אם מצאו ואם לא מצאו [הרבה מים]? תלמוד לומר (בפסוק הבא, לג), ויקרא אתה שבעה, מכל מקום.

כיוצא בו אתה אומר (הושע יב:ה, על יעקב), ובאנו שרה את אלהים, וישר אל מלאך ויכל, בקה ויתחנן לו. ואין אנו יודעין, אם יעקב 'בקה ויתחנן' למלאך, ואם המלאך 'בקה ויתחנן' ליעקב? תלמוד לומר (בראשית לב:כה-כו), ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. וירא כי לא יכל לו, ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו. ויאמר: ישלחני פי עלה השחר, ויאמר: לא אשלחך כי אם ברכתני.

כיוצא בו אתה אומר (איוב ידיט), אבנים שחקו מים. ואין אנו יודעין, אם מים שחקו אבנים ואם אבנים שחקו מים? תלמוד לומר (בהמשך הפסוק), תשטף ספיחיה עפר ארץ ונתקנת אנוש האבדת.

כיוצא בו אתה אומר (איוב יג:טו), הן יקטלני לא/לו איחל, אך דרכי אל פניו אוכית. ואין אנו יודעין, אם איחל אם לא איחל? – שאם אין אני מיחל לו, היאך אני מצפה לו [=קובל ומוכיחו אל פניו]? תלמוד לומר (איוב כו:ה-ו, בתום ויכוחיו עם רעיו), תלילה לי אם אצדיק אתכם, עד אגע לא אסיר תמתי ממני; באדקתי החוקתי ולא ארפה וגו'.

משנה סוטה ה:ה

בו ביום דרש רבי יהושע בן הרקנוס: לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר (איוב יג:טו), הן יקטלני לו איחל. ועדין הדבר שקול, לו אני מצפה, או איני מצפה? תלמוד לומר (שם כו:ה), עד אגע לא אסיר תמתי ממני, מלמד שמאהבה עשה. אמר רבי יהושע: מי יגלה עפר מעיניך, רבן יוחנן בן זכאי, שהיית דורש כל ימך, שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה, שנאמר (שם א:א), איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע, והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סוטה פרק ה משנה ה

לא, אף על פי שהוא כתוב באלף הרי הוא מורה לפעמים הוראה חיובית. ולו, אף על פי שהוא כתוב בואו הרי הוא מורה לפעמים הוראה שלילית. וכבר הזכיר טעם הדבר מי שדבר על אמות הקריאה, ולפיכך זה שני לא איחל, לדעתו אין בכתיבתו באלף או באו כדי להסיר הספק בין החיוב והשלילה. ואמר על ר' עקיבה תלמידך מחמת גדולתו ולא אמר תלמיד תלמידך ואף על פי שהיה תלמיד תלמידו, לפי שר' עקיבה תלמיד ר' אליעזר בן הורקנוס, ור' אליעזר תלמיד רבן יוחנן בן זכאי. ולא עשה כבוד זה לר' יהושע בן הורקנוס, אלא אמר תלמיד תלמידך כמו שהיה.

כיוצא בו אתה אומר (ישעיהו ו:א), בשנת מות המלך עזיהו וצארה את אדני ישב על כסא רם ונשא, ושוליו מלאים את ההיכל. ואין אנו יודעין, אם הכסא רם ונשא, ואם המקום? תלמוד לומר (ישעיהו נו:טו), כי כה אמר רם ונשא, שכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכנז, ואת דבא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים.

כיוצא בו אתה אומר (שמואל א ב:ג), אל תרבו תדברו נבחה נבחה, יצא עתק מפיכם, כי אל דעות יי ולא/ולו נתכנו עלילות. ואין אנו יודעין, אם נתכנו עלילות, אם עלילות לא היו מותכנות (בדפוס, מכוונות)? תלמוד לומר (תהלים קנז), יודיע דרכיו למשה, לבני ישראל עלילותיו.

אף כאן אמר (דברים יז:ו), כך בחר יי אלהיך להיות לו לעם סגולה, ואין אנו יודעין, אם ישראל עושין למקום סגולה, ואם המקום עושה להן סגולה לישראל? תלמוד לומר (תהלים קלה:ד), כי יעקב בחר לו יי ישראל לסגולתו.

בשירת האזינו (דברים לב:ט):

כִּי חָלַק יְיָ עִמּוֹ יַעֲקֹב וְחָבַל נִנְחָלָתוֹ

ספרי דברים פרשת האזינו סוף פיסקא שיב

כִּי חָלַק יְיָ עִמּוֹ – ואומר (תהלים קלה:ד), כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה. ועדין הדבר תלי בדלא תלי, וְאִין אָנוּ יוֹדְעִין, אִם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָחַר בַּיַּעֲקֹב, אִם יַעֲקֹב בָּחַר בַּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? תִּלְמוּד לומֵר (בהמשך הפסוק), יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ.

ועדין הדבר תלי בדלא תלי, וְאִין אָנוּ יוֹדְעִין, אִם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ, וְאִם יִשְׂרָאֵל בָּחַר בַּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? תִּלְמוּד לומֵר (דברים יד:ב), כִּי עִם קְדוּשׁ אֵתָה לִי אֱלֹהֶיךָ, וּבְךָ בָחַר יְיָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָהּ וְגו'.

ומנין שאף יעקב בחר בו, ביה? שנאמר (ירמיהו יטז), לֹא כָאֵלֶּה חָלַק יַעֲקֹב, כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבַט נִחְלָתוֹ.

יַעֲקֹב חָבַל נִחְלָתוֹ – אִין 'חָבַל' אֵלֶּא 'גִּוְרָל', שְׁנֵאמַר (תהלים טז:ו), חָבַלִים נָפְלוּ לִי בְּנַעֲמִים; וְאִין אֵלֶּא (יהושע יז:ה), וַיִּפְּלוּ חָבְלֵי מְנַשֶּׁה עֲשָׂרָה, לְבַד מֵאֲרִיז הַגִּלְעָד וְהַכְּשֵׁן אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן; וְאִין אֵלֶּא (יהושע יט:ט), מִחָבַל בְּנֵי יְהוּדָה, נִחְלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן, כִּי הָיָה חָלַק בְּנֵי יְהוּדָה רַב מֵהֵם, וַיִּנְחָלוּ בְּנֵי שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ נִחְלָתָם.

דבר אחר: מה חבל זה משולש, כך היה יעקב שלישי לאבות, וקבל שכר כולם. כשנולד אברהם, מהו אומר? (משלי יז:ו), וְאֵת, לְעֵרָה יוֹלֵד. וכשנולד יצחק, מהו אומר? (קהלת ד:ט), מוֹבִים הַשָּׁנִים מִן הָאֶחָד, אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעַמְלָם. וכשנולד יעקב, מהו אומר? (קהלת ד:יב), וְהַחַוֵּט הַמְּשַׁלֵּשׁ לֹא בְּמִתְרָה יִנְתָּק.

שמות יט:ה-ו (משה במעמד הר סיני)

[ח] וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִייתֶם לִי סִגְלָהּ מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ. [ו] וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ וְגו'

חזקוני:

(ה) ושמרתם את בריתי היא ברית הדם אשר כרת את בני, כדכתיב בפרשת משפטים. סגלה מכל העמים שהרי בידי לגדל אתכם על כולם כי לי כל הארץ. ד"א כי לי כל הארץ – אעפ"י שיש לי כל הארץ, אתם תהיו לי חביבים מכולם. כי במקום אעפ"י, כמו כי מנשה הבכור. כי קרוב הוא. [כי לי כל הארץ כל בריות הארץ].

ספורנו:

פסוק ה': ד"ה והייתם לי סגולה: אף על פי שכל המין האנושי יקר אצלי מכל יתר הנמצאים השפלים, כי הוא לבדו המכוון בהם, כאמרם ז"ל (אבות ג' י"ד) "חביב אדם שנברא בצלם", מכל מקום אתה תהיה לי סגולה מכולם.

ד"ה כי לי כל הארץ: וההבדל ביניכם בפחות ויתר הוא, כי אמנם לי כל הארץ, וחסידי אומות העולם יקרים אצלי בלי ספק.

פסוק ו': ד"ה ואתם תהיו לי: ובוזה תהיו סגולה מכולם כי תהיו ממלכת כהנים להבין ולהורות לכל המין האנושי, לקרוא כולם בשם ה', ולעבדו שכם אחד, כמו שיהיה עניין ישראל לעתיד לבא, כאמרו "ואתם כהני ה' תקראו" (ישעיה ס"א ו'), וכאמרו "כי מציון תצא תורה" (שם ב' ג').